

Jože Krivec | Viničarjeva selitev

Mračno in mrtvo jutro se je komaj za spoznanje porodilo. Skozi majhna, z železnimi križi zadelana okna je prihajalo štrcanje dežja. Enakomerno je šumelo po listju dreves in po trsju v gorici pred hišo. Košate rože, cvetoče na oknih, so precejale le malo sivine v nizko viničarijo.

V viničariji je bilo še vse pokojno. Počasi je tiktakala začrnela ura na nagnjeni in obškrampani steni, kakor bi se otepala dolgočasja. Viničar Boštjan Klepač je spal s svojo ženo Marjetko na trdi, s slamo natlačeni postelji ob steni. Med njima je ležal dveletni kodrolasi fantiček Franček.

V zibelki, postavljeni na ilovnata tla sredi hiše, je zajokal z drobnim glasom mali Tunek.

»Pavla! Pavla!« se je zganila Marjetka. »Pavla! Moj Bog, ta otrok, nikoli ne sliši! Največja je, a najbolj zaspana,« je mrmrala sama pri sebi.

»Pavla — — — Pavla — — —«

»Kaj je?« je Pavla zaspano zacmokala in požmurila iz koritu podobnega ležišča na tleh, ki so ga vsako jutro potisnili pod posteljo v kotu, da je bilo čez dan kaj več prostora sredi hiše. Tamkaj sta spali skupaj s sestro Micko.

»Zaziblji malo Tuneka!« je dejala mati.

Kuštrava glava koščene deklice se je dvignila na ležišču. Potisnila je nogo izpod cunj, ki so jo odevale, proti zibelki. Uprla se je in zibelka se je zganila počasi, potem hitreje. Škripaje se je premikala sem in tja, zateglo, počasi, kakor bi to škripanje prihajalo iz starkinih prsi, ki joče nad izgubljeno hčerjo.

Tunek je utihnil. Prijetno guganje in pesem zibelke sta ga najbrž umirila. Pavlo je znova omamil spanec. Nekajkrat je suho zakašljala, nato pa se prekucnila kot snop nazaj na ležišče ter se skrčila pod toplim odevalom.

Spet je hišo preplavila tišina. Mati je zadremala; od peči, kjer sta vsak na svoji klopi spala Boštjanek in Jurček, se je kradlo le pri-tajeno dihanje. Na peči je v podstavljeno krničko kapljala deževnica. S pljuskom so padale od lesenega stropa kaplje druga za drugo na gladino skoraj že polne posode in se tamkaj razletele, razpršile in prasnile čez njen rob. Čudno, da jim danes ne kaplja še na posteljo, ko je vendar včasih kot povodenj lilo nanjo.

V kurniku nad svinjakom je pel v rdeči, kovinastobleščeči obleki kokot, v hlevu je mukal teliček, gospodova krava je že vstala in gledala ob praznih jasliah proti vratom, čakajoč, da bi se skoraj Marjetka z dojačo v roki pridevala in ji izpraznila polno vime. A v hiši je bilo še vedno tiho, ura je sekala sekunde v mračno jutro in kaplje deževnice so neprestano padale s pljuskom in šumom v krničko.

Čemu neki bi se danes dvignila rano kot druge dni? Prijetno je poležati v topli postelji, ko ti zunaj dež poje šumečo pesem in trka

na okno s svojim vlažnim obrazom. Za domače delo bo še ves ljubi dan dovolj časa. Človek je željen tu pa tam malo več počitka, si je mislila Marjetka, ko se je že navsezgodaj zjutraj zbudila in zaslišala dež.

»Tok-tok-tok!« so zašklepetale šipe na oknu.

Marjetka in mož, oba hkrati sta se predramila. Odprla sta oči, vendar molčala. Za trdno še nista bila prepričana, ali je res kdo trkal.

»Tok-tok-tok...!« je zabobnelo močneje na okno. »Še vsi spite ali kaj je z vami?« se je oglasil mogočno gospodov oskrbnik Poteževnik.

»Takoj! Že grem!« je odvrnil viničar Boštjan Klepač in že skočil na mrzla ilovnata tla. Skoraj bi bil čofnil Micki na glavo.

»Kaj pa krava v hlevu? Tele že vse jutro muka, a vas ni na spregled!« je brundal Poteževnik. »Razumem, da ne nadojíte dosti, če delate tako z živino!«

Klepač je okorno odpahnil lojpnna vrata, da je noter puhnila vlažna in hladna sapa deževnega avgustovskega jutra.

»Dobro jutro Bog daj!« je Klepač pohlevno pozdravil.

Poteževnikova visoka in močna postava se je zazibala čez lojpnni prag. Usnjena šuknja mu je pokrivala telo, ozke hlače so se tik pod kolenom izgubljale v svetlih škornjih, ki so ga delali vsega gosposkega. Na glavi mu je čepel po strani klobuk, za klobukovim trakom šop šojnega perja.

Poteževnik ni odzdravil, našobil je ustnice in se pognal takoj v hišo. Visokonogi pes se je s povešenim repom potegnil za njim.

»Še vsi ležijo!« se je opravičeval Klepač. »Slabo vreme je in smo bolj pozni. Za delo tako danes ne bo!«

»Če kdo hoče, že vedno najde delo pri hiši,« ga je dregnil oskrbnik. Besede so mu mogočno bobnele iz prsi, viničar se je že njegovega glasu bal in se tresel pred njim.

Marjetka se je hitela odevati. Nerodno ji je bilo, da jo je oskrbnik našel še v postelji, ko bi bila res že morala davno podojiti kravo in napoditi otroke na laz po jabolka, ki so čez noč odpadla z drevja. Res, da je ob lepih dneh vedno zgodaj vstajala, a takrat njega ni bilo k hiši, da bi jo bil videl pri delu in pohvalil njeno marljivost.

»Še vsi spijo?« je zategnil oskrbnik in pomignil na otroke. Zapičil je pogled v Pavlo in Micko na nizkem ležišču, prebadal s sršečimi očmi izpita lica, potem pa se obrnil proti Boštjaneku in Jurčku pri peči.

»Naslonite se malo, da nam ne boste odnesli spanja!« je dejala Marjetka v zadregi.

Zamahnil je z roko, jezen pogled je sršel iz njegovih oči. Postavil se je oblastno sredi koče, pes je ovohaval dekletci na ležišču. Stegnil je vrat in obliznil z dolgim jezikom Micko po licu.

»Daj gospodu stol!« je Marjetka opomnila moža.

»Naj sedejo!« je ta primaknil stol, s katerega je pograbil kup obleke, ki so jo zvečer nametali nanj otroci. Z roko je podrsal sem ter tja, da je otrl z njega prah.

»Joj! Mama, glejte ga!« je zajavkala Micka in se otepala mokrega pasjega gobca, ki jo je flekcal.

»Da te ne bo požrl!« se je namrgodil oskrbnik. »Fuj, Dingo!« mu je nato zaklical in pes se je odmaknil, skočil k njegovim nogam ter ga zvesto gledal.

Viničar je strmel pri peči. Še besede si ni upal pripomniti. Fantka sta se pokrila čez glavo.

»Pokrivata se, ker ju je sram!« je začel naposled Poteževnik. »Nisem vedel, da vaši otroci kradejo kot srake!« se je zaničljivo nasmehnil in metal oči proti Marjetki.

Njo je ta pogled rezal do srca. Prebledela je, telo ji je drhtelo kot šiba na vodi.

»Vaši otroci kradejo,« ji je pelo v ušesih, v srcu, v možganih. Povsod je čutila te strašne besede, ki so jo zbadale, njihov zaničljiv nasmeh se je režal iz vsakega kota, kamor je vrgla nemirne oči. »Vaši otroci kradejo kot srake! Kradejo — — — kradejo — — —«

»Moj Bog! Kaj so pa ukradli?« je zastokala šepetaje. Krčevito je zgrabila za odevalo in si ga potegnila do vratu.

»Že dalj časa kradejo!« je siknil oskrbnik skozi zobe. »Šele zdaj sem jim prišel na sled. Grozdje kradejo. Komaj je začelo malo črneti, že sem opazil osmukane grozde. Vsako količkaj modrikasto jagodo so obrali. Dolgo nisem vedel, kdo neki naj bi to delal. Mislil sem, da so ptiči tako požrešni. Včeraj pa sem jih le dobil doli v grabici. Sedeli so in se mastili — — —!«

»Kateri pa je bil?« je vprašal oče.

»Vsi menda že ne!« se je mati brž oglasila.

»Cela kopica! Ves kup, ki ga premorete! Štel jih nisem na prste. Boštjaneka in Micko sem najbolje videl, ker sta hotela bežati, ko sta me opazila. Manjši pa so me prepozno zapazili.«

»Vedno jim bičam, da morajo biti pridni doma, a me te zlodjeve grinte ne ubogajo!«

»Jaz bi jim ušesa populil!« se je hudoval oskrbnik. Razvnel se je in podpihoval viničarja. »To vendar ne gre! Če že tako majhni kradejo, kaj bodo šele počeli, ko odrastejo. V cele razbojnike bodo zrasli! Saj je vendar greh, jemati tujo stvar. Večja dva bi to že morala vedeti, ker hodita v šolo. Kaj ju tam nič tega ne učijo?«

»Boštjanek! Pavla!« je ostro poklical viničar. »Pavla!«

Trepetaje sta se otroka dvignila. Pavla je zazijala v oskrbnikov razpotegnjeni obraz pred seboj, v njegove divje izbuljene oči in se tresla. Boštjanek se je skrčil in potegnil še bolj v kot.

»Kaj sta delala včeraj?« je padlo vprašanje kakor ledena vrv po golem telesu.

»Kaj? Nič!« je Boštjanek izdaval.

»Še lagati zna!« je bleknil oskrbnik in zažugal s pestjo. »Fant, Boga hvali, da ti nisem jaz oče, ker bi ti za vsako laž in tatvino pretresel glavo!«

Boštjana Klepača so te besede dvignile. Zavrela je v njem jeza, ker je moral poslušati za otroki, kakor jim res ne bi bil nikoli nobenega lepega nauka položil na srce. Da bi se pokazal odločnega in strogega,

je potegnil izza nizkega črnega trama, ki je prečkal strop po dolgem, košato brezovko in jo krepko stisnil v pest.

»Lagal boš? Lagal?« Čof-čof! Padlo je čez glavo, čeprav se je fant zvil v klobčič ter se stiskal v kot. Sunkovito je zastokal in si pokrill obraz z dlanmi. Čof-čof-čof — je pela košata brezovka.

»Boš še lagal? Boš še?« je kričal viničar. »Kaj ste delali včeraj? Kje ste bili?«

»V gorici — — —« je ihtel Boštjanek in se zvil pod udarci. Po glavi je padlo, ker je ostali del telesa stiskal v kot pod cunje.

»Kje ste bili?« se je obrnil nato viničar proti Pavli in Micki. Potegnil je vsako nekajkrat čez hrbet, da sta s tenkimi glasovi zacvilili. »Kje ste bili, sem vprašal,« je buljil v njiju.

Pes se je potegnil s povešeno glavo in repom pod klop in opazoval iz teme. Tu pa tam se je obliznil okrog gobca.

»V grabici smo sedeli!« je zastokala Pavla.

»Pa grozdje ste kradli, ne?« je zapičil še bolj divji pogled v njo.

»Ja-aaaa!« je zatulila pod ostrimi bolečinami in se vlekla pod cunje.

»Vam bom že pomagal! Tako me ubogate?«

Vse vprek je padala brezovka in se ni menila za obraze, ne za roke, ne za noge. Strgal je cunje z njiju ter ju mlatil po skoraj golih telesih; le tenka srajčka ju je odevala. Brezovka je divje pela zdaj nad tem zdaj nad onim: padala po dekletcih in fantkih pri peči.

Pes pod klopjo je nenadoma zalajal, ko je švignila brezovka tik pred njegovim gobcem. Tedaj je Boštjan Klepač bliskovito odskočil in padla mu je brezovka iz rok. Prestrašil se je, da ga je streslo.

V zibelki je zajokal Tunek. Marjetka, ki je odrevenela vse to opazovala, je stegnila roke proti njemu.

»Daj mi ga, Pavla!« je zašepetala.

Pavla je kot veverica skočila k zibelki in iztrgala iz nje jokajočega Tuneka ter skočila z njim vred na posteljo k materi. Dve brazdi svetlih solz sta se ji risali čez obraz. Vztrepetavalo ji je drobno in suho telesce, se krčilo in stiskalo k materi. Frančeka je mati potegnila k sebi in ga ovila v odejo, da bi ga obvarovala očetove šibe in da je naredila poleg njega še prostor za Tuneka.

»Bomo odslužili ali plačali, kolikor so napravili škode!« je zjecljala Marjetka oskrbniku, da bi ga pomirila.

»Kaj plačali? Za to se nihče ne meni! Gre za to, da so se že navadili krasti. Človek jih le tu pa tam izsledi; kaj pa poleg tega še napravijo, česar ne bo nihče zvedel, je druga stvar. Eh, otroci so pač izguba. Kakor kure, povsod le na škodo! Nič ne počaka varno pred njimi, nikoli in nikjer ni miru.«

»Bodo že zdaj bolj pridni. Kajne? Obljubite gospodu, da boste pridni!« je ukazala otrokom in v strahu čakala, kak obraz bo napravil oskrbnik.

S sklonjenimi glavami so prikimali. Solzne oči so skrivali na prsi.

»Glasno povejte, da vas bodo gospod slišali! Saj imate jezike!« je ukazovala znova.

»Oblju-u-u-bi-mo!« so zateglo vlekli. Drug za drugim: Pavla, Micka, Boštjanek, Jurček... le Franček, v odejo zamotan, je bil še premajhen, da bi bil razumel, zakaj je pri vsem tem šlo. In mali Tunek ob materinih prsah je vedel le še jokati; še smeh se je redkokdaj porodil na njegovem licu.

Oskrbnik Poteževnik se je prestopil.

»Zato sem prišel, da vam povem, kar so mi ukazali gospod. V jeseni se boste morali odseliti!«

Kakor kladivo so padle te besede po glavi Marjetke in Boštjana. Nenadoma so se porodile na ustih rejenega in dobro preskrbljenega oskrbnika, kakor bi bile padle z jasnega neba.

»Gospod oskrbnik! Gospod!« je pristopil viničar.

»Odseliti! Še to jesen, tako so rekli gospod!« je brž pritrdil Poteževnik.

»Imejte malo usmiljenja, povrnili bomo škodo. Nikamor nimamo iti,« je prosil Boštjan Klepač.

»Tako so sklenili gospod in jaz sem izvršil le njihov ukaz.«

»Pa poprosim pri gospodu. Mogoče se bodo vendarle omehčali. Pod milo nebo pač ne morem iti z otroki. Gospod...«

»Zaman bo vse moledovanje. Rekli so, da ni treba hoditi k njim, ker tega sklepa ne bodo spremenili!«

»Pa vsaj vi recite kako besedo za nas!« je Marjetka vzdihnila.

Za te vzdihne je bil oskrbnik Poteževnik gluha.

»Grev! Dingo!« je poklical psa in stopil v lojpo. Za besede, ki so ga dohajale, in za poglede, ki so ga prosili, se ni menil.

Na listje trsja in drevja pred viničarijo je trkal dež, šumeče, kakor bi brisal solze potrlih ljudi. Nekaj trenutkov so obstali vsi v koči nemi, kakor bi bili oleseneli, le ura je tekla v deževno jutro naprej.

»Pretepal si jih, kakor bi jih bil namenil pobiti!« se je obregnila Marjetka ob Boštjana.

»Škoda, da jih nisem še bolj! Streho in kruh so nam zapravili!« je ves iz sebe vzkliknil in že hotel znova pobrati brezovko.

»Ne boš jih več! Otroci so več vredni kot tisto zeleno grozdje. Jaz jih ne pustim več pretepati. Za tiste kisle jagode so jih dobili še preveč. Otroci so tudi moji — — —«

Razpela je roki čez nje in jih čuvala. Boštjan je ostrmel; pogled v divjih očeh mu je nekoliko splahnel. Brezovko je spet zataknil na tram pod stropom. Pavla je ječe zakašljala, drugi otroci so sunkoma spustili sapo, ki so jo poprej v strahu zadrževali...

Pavla, Boštjanek, Jurček, Micka!« je zateglo klical viničar Boštjan Klepač otroke. »Halo, skolehajte se brž!«

V oči jih je zaščemela svetloba petrolejke, ki je gorela na mizi. Po koči je bilo še mračno, peč, ki je bila že zakurjena, je dihala toploto. Marjetka je tu pa tam zadela z burklami ob pečnice, da je votlo zabobnelo.

»Le brž se izvlecite!« je ponovil oče.

Pretegnili so se in se začeli oblačiti. Trudne oči so se jim še vedno sklapljale, prsti so bili trdi in okorni.

Na klopi pri peči so stali razni predmeti: stolček, piskri, ceker, marele, krničke, slamnjače, oh, Bog ve, kaj vse so zvekli semkaj na kup. Vse to je čakalo, da bodo znesli na podstenje in potem naložili na voz.

Z gorečo tresko v roki si je Marjetka prisvetila skozi lojpo v hišo in prinesla veliko skledo koruznih žgancev. Nato je stopila še po pisker kisle repe.

»Jest, otroci! Potem pa se bomo počasi pripravili!« je dejala in stopila k mizi. Pokrižala se je in molila naprej. Franček je še spal na postelji, Tunek v zibelki.

Zašklepetale so žlice po lončeni skledi. Od vseh strani so segali v njo. Otroci še niso pogoltnili prvega žganca, že so jim srepeli pogledi za drugim. Vsak je zajemal tako, da mu je čim več ocvirkov padlo v žlico.

Med zajtrkom pa je medla novembrska svetloba posrkala temo in pokukala tudi v hišo. Upihnili so luč in oče jo je del za delom razložil po mizi.

Sedaj se je pa začelo...

Pavla je morala vzeti v naročje v kiklo zavitega Frančka. Marjetka je razmetala posteljo, zmetala na kup odeje in druge cunje, Boštjan je znosil končnice, stranjšice in pod pred viničarijo. Dvoje starih že črvivih skrinj je natlačila z vsemi mogočimi stvarmi, da so vrata zaškripala, ko jih je pritiskala k zaporu. Razmajano hrastovo mizo, od katere so štrlele noge daleč po hiši, so komaj stisnili skozi ozke podboje v lojpo. Tam so jo pustili, da so lahko nanjo naložili drobnarijo, ki je jesenska megla ni smela orositi. Klopi so se odmaknile iz kota, poslovile od sten. Pajki so se krčevito branili v svojih raztrganih mrežah pod njimi. Nekateri so se celo zavlekli v drobne špranje med deske in ti se bodo preselili z vso ropotijo vred v novi dom.

Boštjan je snel z žrmelj za vrati težka kamna, ki sta jim mlela za kruh in žgance. S težavo sta jih potem z Marjetko potegnili čez prag, čeprav so jih sneti kamni olajšali. Otroci so pomagali in hodili neprestano za očetom in materjo. Pavla je nosila Frančka v naročju, Tunka pa so z zibelko vred postavili v lojpo pred kolen, da ga ne bi ropot prehitro zbudil.

Selitev! Kako je ta beseda za viničarja otožna, žalostna. Pavla in Boštjanek, oba se zadnje še komaj spominjata. Majhna sta še bila takrat. Zdaj so bili štiri leta tukaj, štiri dolga leta. Dokaj življenja gre mimo v toliko letih, marsikak obraz se spremeni. Toliko se jih preseli od tukaj tja, drugi od tamkaj sem, mnogo se jih celo odpravi na pot, od koder ni povratka. Taki ne nesejo s seboj ničesar: niti novih stvari, niti stare razklopotane ropotije. Še seliti se jim ni treba samim. Drugi si jih naložijo na ramena in jih ponesejo k fari. A ta selitev, ta ti spije marsikako kapljo krvi. Skrbi in prečute noči! Človek se seli iz viničarije v viničarijo, z vrha na vrh, trpljenje ga čaka vsepovsod, le redko kje mera veselja. Povsod je prva zahteva: delaj! Delaj od jutra do

večera, da še niti koščka kruha ne utegneš pojesti. Delaj, da ti skoraj telo v zemljo zleze in je tvoj obraz že čisto zgrbančen in prsten.

Marjetka se je naslonila na skrinjo. Brisala je žlice, ki so se med tem časom že na pol posušile na topli peči.

»Samo pet smo jih imeli, ko smo se priselili sem. Danes jih je pa sedem in mala Tunekova!« je kazala na šop žlic, ki jih je držala v roki.

»Zdi se mi, da prav to ni gospodu po volji. Tako sta cikala oba: Poteževnik in gospod,« je pripomnil Boštjan.

»Seveda, enega samega bi morala imeti. Enega kot puščavnika. Kdo ti bo potem pomagal kaj pri delu. Vedno boš sam: mlad sam, star sam. Na stare dni se ne boš mogel nadejati od nikoder niti trohice pomoči. Njim je lahko, ki se jim ni treba ubijati z delom. Sile ne bodo nikoli trpeli. Zanje delajo drugi, zato pomoči res mnogo ne potrebujejo. Za žalost in veselje pa imajo dovolj enega ali dva,« je govorila Marjetka.

»Ko sem se prišel pogajat za viničarijo, so me najprej pobarali: koliko delovnih moči imate? Povedal sem, da so otroci še majhni, in so se mi namrgodili. Bog pomagaj! Iz malega zraste velik, sem jim rekel.«

Stopil je na stol in počasi snemal svete podobe s sten. Previdno in božajoče jih je prijemal ter jih podajal Boštjaneku, da jih je nosil v lojpo na mizo.

»Kako so potemnele! Bog ve, kdaj so bile nove. Spominjam se, da so bile v naši hiši vedno take, kot so zdaj. Še ko sem bil majhen, so se mi zdele take.«

Drugo za drugo je Boštjanek nosil v naročju v lojpo. Z drobnimi ročicami se jih je oklepil in vesel je bil, da mu je oče zaupal tak posel. Dotakniti se svetih podob, ki so vsa leta ždele na steni in jih je le oče smel za veliko noč pobožati, ko je brisal prah z njih, se mu je zdelo nekaj imenitnega in važnega. Tudi so se mu zdele v rokah vse večje, širše in višje kakor na steni. Jezusovo obličje je bilo veliko kakor njegov obraz in jabolko v roki celo debelejše kot ona, ki jih je včasih prinesel z laza.

»To pa nesi pazljivo! Bog ne daj, da bi ti padla iz rok!« mu je ukazal, ko mu je izročil nekoliko manjšo, s črnim okvirjem, ki pa je bila precej težka. »Ta je posebno imenitna. Takih sem tod blizu videl le malo. Slika je še starinskega kova, tako mi je razlagala babica, ki mi jo je dala, ko sem bil še majhen. Marija je naslikana kar na steklo, naravnost na steklo od zadaj; to ni papirnata podoba, ki bi bila vložena za steklo. Take so baje imeli svoj čas samo po slovenskih hišah. Meni se je zdela kar imenitna in še danes mi je ljubša kot katera koli druga. Vse bi rajši dal od hiše, te pa ne!« In Boštjan jo je tipaje nesel v lojpo.

»Bogec bo tudi šel z nami. Ubogi Bogec, tako je že razpokan, da bodo skoraj že špranje prav skozi njegovo telo. A je bil kljub temu zadovoljen in tih v kotu. Mogoče bi bil marsikdaj rad spregovoril besedo in stopil med nas. Z vsem potrpi, vse mu je po volji.«

Potegnil je pajčevino in prah z njegovega telesa, rok in nog in ga previdno podal Boštjaneku.

V kotu na polički, od koder je vzel križ, je bil cel kupček prahu. Pograbil ga je in otipal vmes nekaj trdega.

»O! Vidiš, Marjetka! Zdaj sem pa našel. Glej!« je kazal urico, zaradi katere je bil nekoč prepir v hiši. Trdil je, da jo je žena dala otrokom, ki so mu tako zapravili in razkovali drago birmansko darilo. Pretepel je takrat otroke, ker ni nobeden zinil niti besedice o njej. Zdaj se je le spomnil, da jo je sam tu gori skrtil pred otroki.

»Rekla sem ti takrat, da si jo najbrž sam kam vtaknil, a mi nisi verjel. Samo svojo trmo si gnal naprej!« je očitajoče pripomnila Marjetka.

»Saj ni za to nič hudega. Mislil sem pač, da je šla skozi tvoje roke, ko vendar hočeš dati vse otrokom za igračke. No, zdaj jo pa spet imam!«

»Kakor da ne bi jaz vedela, kaj je za igračke in kaj ni!« se je namrdnila.

»Jurček! Sta z Micko že pospravila svoje stvari pod pečjo?« je pobarala Marjetka fantička, ki se je motal okrog nje.

»Ne šel!«

»Kaj vendar čakata? Bodo pa ostale vajine stvari tu!« je zagrozila.

— »V krničko jih zdevljita!«

Brž je zlezal Jurček skozi nizko odprtino v hiši pod peč, kjer sta imela drobne predmete, s katerimi sta se igrala ob deževnih dneh. Škatlice, koleščki, stekleničice, možicli iz cunj, lesene posodice, voziček na kolesih, oh, vsa bedna drobnarija namesto dragih igračk, ki jih ima gosposka deca.

»Bomo tudi klopotec vzeli s seboj?« je Boštjanek pobaral očeta.

»Seveda! Si ga že snel?«

»Zdaj ga bom!« je dejal in že stekel v gorico, kjer je stal visok drog z drobnim klopotcem, ki je vse jesenske vetrovne dni in noči tenko regljal kot žabe v sušnih dneh po grabah. Skupaj z očetom sta ga naredila in to svoje največje bogastvo mora vendar vzeti s seboj.

Vsi otroci so se zbrali v gorici okrog klopotčevega droga. Le šestmesečni Tunek je mirno in brezskrbno dihal v zibelki pred kolenom.

Marjetka in Boštjan sta znesla vse stvari na podstenje, v lojpo, tudi na travo pred viničarijo, kjer so potem čakale na voznika. Samo še stara špranjasta skrinja, ki je izhajala iz štirih rodov nazaj, z lepo vrezljanimi grozdi in trsovimi listjem na pokrovu in spredaj okrog ključavnice, je čakala na svojem prejšnjem mestu.

Stala sta tedaj oba sredi prazne viničarije. Skozi votla in grozno velika okna, vsaj táka so se jima zdaj zdela, ko so sneli z njih cvetoče rože, je zijal dan. Medlo jesensko sonce se je kazalo po goricah čez breg.

»Spet smo srečno prestali v enem domu!« je dejal Boštjan.

»Te selitve! Kako jih je človek hitro sit!« je dodala.

»Komaj tretja je ta. Kaj šele bo, preden prideva do zadnje!«

Umolknila je in si obrisala s predpasnikom čelo. Ogledovala sta se oba po praznih stenah še žeblje, kjer so visele prej podobe, je izdrl iz njih. Praznosta vsepovsod, da bi te požrla. Samo bele in nekoliko spraskane stene strmijo, tihe, grozno molčeče. Prej je vsaj ura tiktakala, kaka

muha se je spreletavala s stene na steno, zdaj je vse prazno in prežeče. Glas se je zamolklo odbijal, padal kot strt v prostor in se krhal. Vsaka beseda se je režala s čudnim zvokom, kakor zlodejev je bil njen smeh. Črn debel tram, ki je ležal čez hišo, se je zdel v tej praznini še debelejši, groznejši, temnejši. Na eni strani so bila vanj izrezljana imena vseh mogočih ljudi, ki so pred Boštjanom Klepačem bili v tej viničarji. Kakor spomenik je nosil tram ta imena, ena večja, druga manjša. Nekatere črke so bile okorne in zvite, da jih je človek komaj prebral ali pa jih sploh ni mogel. Spet drug je izdolbel samo začetni črki imena, spet kdo drug, ki gotovo ni vedel še pisati, je pustil le kak znak za seboj: kladivo, škarje, dleto, srp, obroč, voz. Vse mogoče poklice so izdajala ta znamenja. Različno in pestro je bilo življenje v tej koči. Ko bi vedela govoriti, bi lahko marsikaj izdala. Na koncu trama se je proslavil mojster posebne vrste: drobno je izrezljal pri obloženi mizi sedeče svinje, rejene, z obilnimi glavami in tolstimi rilci, stiskajoč kupice vina v parkljih, zadaj pa nekaj suhih in boječih postav.

Boštjanu ni bilo treba te mojstrovine razlagati. Toliko brihtno glavo je nosil, da je razumel, kdo so osebe, utelešene v svinjske podobe, in kdo zgarani in boječi ljudje, ki z lačnimi očmi strmijo na obloženo mizo.

Stopil je na skrinjo pod tram, da se je oglasilo škripanje z nje.

»Ne zlomi je! Čeprav ni dosti vredna, bi je bilo vendar škoda,« ga je opomnila Marjetka. »Prinesem ti stol!«

Z ostrim nožem je dolbel začetne črke: B-M-K. Boštjan-Marjetka-Klepač. Svetle črke so zijale z ocrnelega trama sem po hiši. Ko je dokončal, je rezljal še grozd.

»Mogoče bo kdo čez leta razvozljal te znake. Če bo količkaj brihten, bo lahko pogruntal, da so nas pognali zaradi grozdja iz hiše,« je dejal.

»Kaj hočeš! Delo imamo prosto, ne pa tudi pridelka. Koliko pa je bilo tisto grozdje vredno? Saj ga menda le niso pozobali za cel koš!«

»Seveda ni bilo vredno niti pol dneva dela. Vzrok je le bil, da so nam odpovedali. Če so prav tega iskali, je bilo tudi to dovolj. O, da bi bil vedel za to, bi bil Poteževnika s psom vred vrgel iz hiše, ne da sem se razburjal in vzel brezovko v roko. Bi mu jih bil naluščil, da bi me pomnil vse žive dni. Toda mislil sem na streho, na dom. Zato sem stisnil zobe. Samo streha in kruh sta mi vezala jezik.«

»Bil si prešlevast, zato si je toliko upal!«

»Ali naj bi ga bil šel tepst? Bi nas še prej vrgli na cesto.«

»Ne tepst! Drugače bi se bil lahko pokazal, da si vendarle oče svojih otrok in da jim sam daješ strah, kadar se tebi zdi potrebno!«

Molčal je. Zdelo se mu je, da ima ona res prav in da ni to le gola potuha. V bodoče bo moral biti drugačen.

Proti poldnevu so nalagali ropotijo na dolg lojtrni voz. Mizo, skrinje, posteljne deske, klopi; zmetali so vse na voz.

»Stopil bom po bukvice!« je dejal Boštjan, ko je ostalo le še nekaj drobnarije, ki pa sta jo zmogla voznik in Marjetka sama naložiti.

»Kmalu pridi, da se ne bomo preveč zamudili. Zvečer bo hitro tema,« mu je naročala.

Hrup in širok smeh se je razlegal skozi na pol odprto okno gospodove hiše na breščeku nad viničarijo. Visoke in vitke smreke so na severni strani obdajale sončno belo hišo, ki je kraljevala nad goricami. Prostorna okna z zelenimi naoknicami so zrla ponosno na vinske gorice pod seboj. Iz priprtih kletnih okenc spodaj je puhtel vonj po vinu. Ej, se je spomnil Boštjan, Martinovo bo jutri. Iz mošta postaja vino. Kakšno neki bo letos? Dobro menda že, dobro, ker je bila jesen sončna in suha. Pozno smo brali, da je bilo grozdje sladko in moštnato.

Porinil je težka hrastova vrata in vstopil. Nekje se je zganil zvonec, ki so se ga vrata dotaknila, in je naznanjal njegov prihod. Znašel se je v mračnem prostoru: na levi je počivala velika hrastova stiskalnica, stiskalnik je molel daleč naprej in s sprednjega dela je visela na vitkem in visokem vretenu težka kašta. Dišalo je po tropinah, ki so bile stlačene v širokih brenkah ob steni. Ena, dve, tri, štiri... to bo žganjice, dobre tropinovke, si je mislil Boštjan in požiral sline. Ko so kuhali, se je je dalo kaj srkniti. Letos se bo zalival njegov naslednik z njo. Bog mu jo požegnaj, mu je sam pri sebi želel.

Na desno so vodile lesene in s preprogo pokrite stopnice v gospodovo stanovanje. Številna vrata so strmela s hodnika nanj. Nekje za enimi se je razlegal smeh in veselo kramljanje.

Pod temi stopnicami so bila vrata v klet. Priperta so bila, težka železna ključavnica je visela na kavljju. Nekdo je z vlečočimi in drsajočimi nogami prihajal po njih. Počasi, enakomerno.

Klepač je pozdravil in snel klobuk kakor vedno, ko je prišel v ta hram.

»O-je!« je zatrepetal Poteževnik in prebledel. Z drhtečih rok mu je spolzela trebušasta ročka, hrepnila na kamenitem pragu in se razletela. Zapenilo se je vino in pljusnilo na vse strani: po vratih, po steni, zemlji in oskrbniku po nogah, da je cepetal z njimi, udarjal ob tla in tresal svetle kapljice z njih.

»Zlodja, si me prestrašil! Od kod te je moglo prav zdaj prinesiti!« je zaklel.

»Kaj sem jaz vedel za to! Le pozdravil sem mirno kakor vedno,« se je Klepač opravičeval.

»Da bi te že vrag nekam odnesel! Kaj sploh še hodiš sem? Se še zdaj nisi spravil od tod?« je zapičil rdeče in podplute oči vanj.

Vinski duh se je razlil po prostoru, da je Klepača ščegetalo po grlu. Pogrknil je, oči so strmele v mlako, ki jo je srkala ilovnata zemlja vase. Vzdrاملjen jezik se je obračal na pol suh v ustih. Kako bi ga bilo dobro vsaj kozarček srkniti, si je mislil. Vsaj za poskušnjo, kak je letošnji pridelek.

»Po bukvice sem prišel. Brez njih ne morem od tod!«

»Zlodej te vzemi z bukvicami vred!« je brundal oskrbnik. »Vino in ročko boš plačal!«

»Saj je nisem jaz razbil.«

»Kdo bo pa zdaj kriv? Sem jaz bruhnil kot pes na oglu, da mi je padlo iz rok? Ti si zarenčal kot lev.«

»Gospod, nisem vas hotel strašiti. Nisem vedel, da se sploh prestrašite!«

»Bom pognal psa za tabo. Mogoče se boš tudi ti potem prestrašil!« je zagrozil.

»Gospod! Bukvice bi rad imel! In vsega zaslužka še nisem dobil.«

Brundajoč je stopal Poteževnik po stopnicah navzgor in se oprijemal ograje ob strani. Majala se je pijana in rejena postava... Boštjan pa komaj drsajoč za njim.

»Tu počakaj! Kam ležeš?« ga je nahrulil.

Petje, žvenket in cingljanje kozarcev je prihajalo iz stanovanja. Hripajoči in pijani glasovi so se lomili in krhali, ženska grla so čivkala vmes. Pitje, smeh, petje. Vino, vino...

Klepaču so se zašibila kolena. Omamil ga je vzduh vina, mešajoč se z vonjem zorečih tropin v brenkah. Vse leto je delal za dobro kapljico, od vzhoda do zahoda sonca je bibal okrog trsja. Mogoče mu bodo ponudili kozarec vina pred odhodom. Merico pridelane kapljice, da bi mu poživila moči in omehčala besede. Navsezadnje bi na vse pozabil, na vse, kar mu je zagrenilo kako uro v štirih letih bivanja v viničariji. Človek s srdom v srcu ne sme na pot v novi dom. Pravijo, da nima potem druge sreče.

Stopil je k vinski mlaki pred kletnim pragom in počenil ob njej. Močan vonj sladke pijače mu je udaril v nos in ga opajal z neko prijetnostjo. Prsi, želodec, glava, vse se je nasrkalo tega vzdušja. Zemlja je popila, kar ji je bilo dano, na drugem kraju ga bo spet rodila, si je mislil. Iz zemlje v zemljo.

V vdolbinici na pragu je ždelo nekaj čistih kapljic. Morebiti za dva ali tri naprstnike.

Pomočil je prst vanje in ga slastno obliznil.

»Hm! Sladko pijačo smo pripravili!« je zašepetal. Lice mu je zažarelo, srce kakor da je močnejše zabilo.

Pribrundal je oskrbnik.

»Tu imaš bukvice in pojdi!« je dejal in se prigugal na tretjo stopnico. Klepač je stopil proti njemu navzgor.

»In ono?«

»Katero? Kaj?«

»No, plačilo, ki ga še nisem dobil!«

»Nič nimaš več pri nas!«

»Dni, ko smo bili v stelji, še nisem dobil plačanih.«

»Sva zaračunala z gospodom za grozdje, ki ga je deca pokradla takrat v grabici, in za ročko z vinom.«

Klepač je prebledel. Tako torej! Grozno drago je prišlo zeleno grozdje, ki so ga poskušali otroci; nazobal se ga do sitega tako nobeden ni. In vino, ki ga še pokušal ni. Vino, ki ga je popila zemlja...

»To ni prav! Ne rečem za grozdje, če so ga res zobali. Ampak vino, saj ga nisem popil. Čemu mi ga zaračunavate?«

»Menda ne boste rekli, da sem ga sam rad spustil na tla! Vi ste me prestrašili in zato ste dolžni poravnati škodo. — Uredila sva, vi imate svoje, mi svoje. Zbogom!« se je hotel okreniti.

Klepač je še čakal, tuhtal in se boril.

»Svinje! Krvosesi rejeni!« je vrgel iz sebe. »Svinje pri obloženih mizah, kakršne so izrezane na tramu v viničariji. Take svinje ste vi, ki mislite, da drug nima pravice do življenja! Da bi vam ne teknili moj žulji in kruh, ki bi ga moji otroci morali dobiti!«

Zahlipal in zasopel je, usta so bruhala jezo. Srce se mu je krčilo, pesti stiskale. Pograbil bi bil Poteževnika za vrat in ga zalučal v kamenito kašto. Napel je obraz, se pognal naprej. Dvignil je mišičaste roke proti njemu...

Komaj se je obvladal, da ni kaj takega storil.

»Da ti ne bo moj pes vratu pregriznil! Še malo počakaj!« je zarohnel Poteževnik.

»Tako grem. Od svinj mora človek proč, sicer ga požrejo!« je bruhal brez premisleka.

Le za trenutek se je še okrenil. Mencial je, beseda mu je zastala.

»Pa niti kapljice pridelka za poskušnjo, preden grem od tod?« je izdaval naposled.

»Gnojnice, če želiš!« je kriknil Poteževnik.

»Naj vsaj še tega enkrat poskusim!« je rekel in stopil proti kletnemu pragu. Sklonil se je in pomočil prst v vdolbinico na pragu ter ga obliznil.

Iz sobe pa je prihajal smeh in hrup. Cingljanje kozarcev, pesem veselih ljudi, vik in krohot.

»Kradel menda le ne boš!« je zakričal oskrbnik in se pognal po stopnicah navzdol. »Še ti kradeš kot otroci! Lahko ste vsi enaki...«

Klepač se je že potegnil k vratom. Še en pogled, in tedaj se je po trdih stopnicah prevrnil pijani oskrbnik, da je votlo hrepnilo. Z glavo navzdol je priletel in se zakotalil do zemlje. A Klepač je bil tedaj že zunaj.

Pod oknom je še pridržal korak. Petje se je mešalo z govorjenjem. Razločiti ni mogel besed, ker so vse vprek lajajoče padale. Ko se je ozrl kvišku, mu je padla na glavo na pol obrana kost. Spreletelo ga je, neskončna žalost je prepregla njegovo izpito obličje. V oči sta se mu prikradli dve solzi. Ali ju je porodila žalost ali razočaranje, to je vedel le Boštjan.

Skrušen je stopal nekaj korakov naprej in se naslonil na kamen. Ko se je do dna razjokal, je pogledal še skozi mokre oči na vinske gorice pod sabo, v katere se je upiralo novembrsko sonce in prelivalo čeznje rumenkaste žarke. Tedaj se mu je zazdelo, da vidi polno suhljatih ljudi, pridnih in z vedrimi lici, ki se sklanjajo med golim trsjem. Polno mladih in starih, visokih in nizkih. In ta množica neznanih obrazov, ki se je počasi vzpenjala vedno bliže vrhu, ga je potolažila. Z rokavom suknjiča je potegnil čez oči, otrl solze iz njih, se dvignil in šel k naloženemu vozu pred nizko viničarijo.

Voznik je pognal vola. Ropotija na vozu se je zganila in zaropotala. Za njim so šli v vrsti kakor v procesiji: jetična Pavla je pokašljevala in se kilila s cmeravim Frančekom v naročju, Boštjanek je nesel klopotec na rami, Micka se je držala za kiklo matere, ki je stiskala k prsim najmanjšega, Tuneka. Zraven nje je vlekel Boštjan na koščku vrvi šekasto tele, ki se je protivilo z vsemi štirimi in lezlo bolj nazaj kot naprej. Tele je dala gospodova krava in je bilo njihovo, ker so oskrbovali kravo in nosili mleko v zidanico. Jurček je stopal zadaj s šibo v roki in tepel po njem. S tenkim glasom je mukalo in obračalo svetle oči neprestano proti viničariji, kjer se je oglašala krava za njim.

Za oknom zidanice je stal oskrbnik. Čez glavo je imel belo obvezo.

»Klopotec ste tudi ukradli? Vse gre z vami kakor s cigani!« je zmerjal proti cesti.

»Klopotec je moj!« mu je mali Boštjanek odgovoril. »Oče so mi ga naredili!«

»Grom vas vzemi! Vsi ste enaki: stari in mladi. Kradete kot srake!«

»Vam še nismo nič odnesli! Same svoje stvari smo pobrali,« se je oglasila Marjetka.

»Dingo! Dingo! Zgrabi te cigane, tatinske!« je hujskal oskrbnik Poteževnik psa, ki je čepel pod oknom nad cesto. Nekaj časa se je ta obotavljaj, gledal gospodarja, ljudi in ponovno gospodarja. Ko mu je znova namignil in pokazal s prstom na pomikajočo se procesijo, se je pes nenadoma pognal v skokih proti Boštjanu. Tele se je prestrašilo, poskočilo, se trgalo z vrvi in končno z vso močjo potegnilo Boštjana za seboj na zabrežje pod cesto.

»Boš šel!« je cepetnila Marjetka z nogami ob zemljo.

Psa je to še bolj razdražilo. Že je bil pri njej, divje zalajal in ji zapičil ostre zobe v kiklo. Potegnila se je za Boštjana, a ni nič popustil. Hlastal je, vlekel, ruval, renčal...

Oskrbnik se je krohotal na oknu. »Drži jih, drži!« mu je vpil.

Kikla se je trgala. Zobje so rezali kot noži po njej. Marjetka je kričala, se ga v strahu otepala in trdno stiskala k prsim drobnega otroka.

»Jezus! Boštjan! Glej ga!« je kriknila.

Otroci so se boječe skrivali za voz. Vola sta v strahu hitreje stopila.

Boštjan se je sunkovito okrenil, potegnil tele za sabo na cesto in stisnil grčavo kostanjevo palico v rokah. Zavihtel jo je visoko v zraku.

»Hrep! Hrep!« je dvakrat padlo po glavi. Pes se je zakotalil po cesti in malo zatulil. Zvijal se je in krčil, se otepal in brcal od sebe. Izbuljil je oči in trdno sklenil gobec.

Nekaj trenutkov se je tako premetaval, nato pa nenadoma obležal miren.

»Nisem ga hotel tako!« je dejal Boštjan.

»Prav mu bodi, mrcini divji!« je pritrdila Marjetka in si gledala raztrgano kiklo. »Še dobro, da me ni zagrabil v živo!«

»Res ga nisem hotel tako zelo! Pes ni ničesar kriv...« je poudaril še enkrat Boštjan in se ozrl na ležečo žival sredi ceste.

Oskrbnik v oknu je stal kot okamenel. Miren in tih. Kakor bi se mu jezik zavezal. Še besedice ni črhnil. Molčeč, od začudenja ali od jeze..

Viničar Klepač je šel s svojo družino po blatnem klancu naprej. Nekje je čakala prazna kočica nanje. Morebiti bo slabša, mogoče celo boljše kot ta, ki so jo zapustili. Gredo kakor vsi tisti, ki jim je na svetu določeno le delo in trpljenje za druge, zase le komaj za trdi vsakdanji kruhek. Voz z vsem njihovim imetjem je škripal po cestah in klancih, med lepimi in svetlimi hišami, med bregovi bogatih vinskih goric, mimo temnih in revnih viničarij, kjer je doma delo in molk na ustih.

Tako se selijo vsako jesen viničarji: njihova polomljena in v črvojedini razpadajoča ropotija škriplje po ozkih in blatnih haloških stezah, da celo voz ponekod obtiči v blatu. Gredo iz kočice v kočico, nikdar na svoje...

Najbolj domača jim bo šele zadnja selitev. Tedaj se bodo pa res selili na svoje...

Stanko Bračko

Midva

Midva sva se srečala na isti cesti.
Bilà je, da sem dvignil roki in obstal,
in ona je zagledala moj strgani rokav
in sva oba smejala se na isti cesti.

Zdaj sva zmes iz stekla in svetlobe
in, če svetloba ugasne, v domu je temná,
in, če razbije steklo se, svetlobi je hudo,
ker mora svetiti v razbite sobe...

Zadnjikrat

Veter te za róko je prijel in kakor blede
senca v dalj drsiš in vse krog tebe je sinjina.
Skrila si se... Še se ruta vidi in daljina,
kot da k žalostnemu licu seda.

Zadnjikrat sem za teboj zahrepenel v oblake,
ki ti venčajo mladostno glavo. —
Nemo bom kot ovca legel v tiho travo
in poslušal neustavljene korake...